

Europeiska öden och äfventyr

- En kritisk analys av ett sätt att se på hur demokratin växte fram i Europa

Abstract

Uppsatsen undersöker och synliggör vilka diskurser som uppenbaras i kapitlet "Theories of Democratization" från boken *Democratization*. De effekter som förekomsten av vissa diskurser kan tänkas få på den sociala praktiken diskuteras. Uppsatsen är en kritisk diskursanalys med socialkonstruktionism som vetenskaplig utgångspunkt. Faircloughs tredimensionella metod har använts vid genomgång av materialet. De textavsnitt som ligger i fokus för analysen har analyseras utifrån den textuella nivån ur Faircloughs modell. Genom analys av den textuella nivån har vi kommit fram till att en resursbetonad, och en eurocentrisk, diskurs uttrycks och dominerar diskursen om demokratins framväxt. Vi har argumenterat för att det finns uteslutna perspektiv som hade kunnat inkluderas. Med hjälp av socialkonstruktionism och teorier om makt har vi resonerat kring vad upprättandet av en eurocentrisk diskurs kan få för effekter på den sociala praktiken. I och med detta anknyts till idéer som betonar utbildningsdiskursens inflytande över människor och i samhälle, då diskurser och sociala praktik står i ett dialektalt förhållande till varandra.

Nyckelord: Eurocentrism, kritisk diskursanalys, demokratiseringsteori, kolonialism

Antal ord: 9766

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	1
2	Vetenskaplig utgångspunkt	2
3	Teori och metod	3
3.1	Diskurs	3
3.2	Ideologi	3
3.3	Hegemoni	4
3.4	Maktens tre dimensioner	5
3.5	Subjektpositioner	5
3.6	Kulturell dominans	6
3.7	Faircloughs tredimensionella modell	6
3.8	Metodologiska anmärkningar	8
4	Analys	9
4.1	Avsnitt ett: ”Overview”	9
4.2	Avsnitt två: ”Introduction”	9
4.3	Avsnitt tre: ”The Nature and Origin of Democracy”	10
4.4	Avsnitt fyra: ”Democracy and resource distribution”	11
4.5	Avsnitt fem: ”Capitalism, industrialization, and democracy”	13
4.6	Avsnitt sex: ”Social Divisions, Distributional Equality, and Democratization”	15
4.7	Avsnitt sju: ”Colonial Legacies, Religious Traditions, and Democracy”	17
4.8	Avsnitt åtta: ”Modernization and Democratization”	18
4.9	Resultat.....	19
5	Diskussion	22
5.1	Förslag på vidare forskning.....	25
6	Referenser	26

1 Inledning

Genom föreläsningar, tentor och forskning är studenter och forskare delar av universitetet, och därmed en institution som dagligen producerar och reproducerar stora mängder kunskap. Att läsa kurslitteratur är inte en sysselsättning som sker i isolerade laboratorier, där vi kan lämna effekterna av vår läsning bakom oss när vi går ut från rummet. Forskning lämnar avtryck i annan forskning, och i förlängningen hos de människor som tar del av den.

Teun A. van Dijk menar att diskurser inom utbildningssektorn har mest inflytande på samhället efter de massmediala (van Dijk, 2008:114). Sådana reflektioner tillsammans med personliga, rörande hur vi själva under terminen påverkats av kunskap vi kommit i kontakt med, väckte vårt intresse för att genomföra en diskursanalys på delar av kursmaterialet.

Att liksom vi, undersöka diskurser i läroböcker är inte unikt. van Dijk skriver om närvaron av rasistiska diskurser i läroböcker, och har visat på förekomsten av stereotypa gruppframställningar i dessa. Även om det sedan 1980-talet skett en del förändringar poängterar han dock att dessa är tendenser snarare än regler (van Dijk, 2008:115-116).

En annan forskare vi inspirerats av, även om vi inte använt oss av henne, är Chandra Talpade Mohanty. Hon menar att vi måste se västerländsk feministisk forskning om tredje världen i ljuset av den plats som västerländsk feminism har i en maktordning (Mohanty, 2012:299). Hon skriver att feminister i väst ofta framställs som aktiva subjekt, medan kvinnor i tredje världen framställs som objekt. Att skapa dylika homogena kategorier menar hon bidrar till att tredje världens kvinnor "berövas sin status som historiska politiska aktörer" (Mohanty, 2012:321). Vi har under tiden som vi arbetat med vårt material kunnat iaktta hur detta äger rum i kursmaterialet. Detta, tillsammans med de reflektioner vi har gjort om textens möjliga konsekvenser på människans sociala praktik, har fått oss att känna oss extra hemma i en devis av äldre sort. Att kunskap är makt har varit ett slitstarkt uttryck sedan den myntades av Francis Bacon på 1500-talet. Tiden har runnit på, men kärnan har inte förändrats.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att synliggöra, analysera och problematisera vilka diskurser som uppenbaras i delar av kapitlet *Theories of Democratization*. Vi hoppas därigenom kunna besvara två frågeställningar. Först vilka diskurser som uppenbaras i textavsnitten vi valt att analysera? Vad kan implikationerna av deras förekomst i avsnitten, och därmed exkludering av andra perspektiv, få i termer av makt?

2 Vetenskaplig utgångspunkt

Denna uppsats tar sin vetenskapliga utgångspunkt i socialkonstruktionismens syn på kunskap. Detta är också den kunskapssyn som är utgångspunkten för diskursanalys. Socialkonstruktionistisk syn på kunskap vilar på fyra premisser. Den första är en kritisk inställning till självklar kunskap. Det finns inte någon objektiv verklighet, och kunskap formas istället genom kategorisering av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11). Den andra premissen är att hur vi ser på kunskap präglas av kultur och historia; vår kunskapssyn hade därmed kunnat vara annorlunda med andra kategoriseringar. I och med detta är förändringar alltså möjliga och kan ske genom diskursiva handlingar som skapar eller tar bort särskilda kunskapsförståelser. Den tredje premissen är att man ser ett samband mellan "kunskap och sociala processer". Med vilket menas att sociala processer försöker etablera sanningar och bestämma vad som kan anses vara sant eller falskt. Den fjärde premissen är att man ser ett samband mellan kunskap och social handling. Olika världsbilder och kunskaper om hur världen är beskaffad genererar skilda sociala beteenden, att konstruera sociala sanningar får i sin tur sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11-12).

3 Teori och metod

3.1 Diskurs

Det råder ingen enighet om vad begreppet diskurs avser och olika teoretiker gör anspråk på att ha den rätta definitionen. Winther Jørgensen & Phillips (2000:7) definierar diskurs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen”. Boréus (2006:31) har en liknande definition och menar att diskurs är hur en företeelse blir omtalad i en viss kontext. En diskurs kan därtill rymma flera olika perspektiv på en företeelse och kan uppenbaras i text (Boréus 2006:31). Fairclough definierar diskurs på två olika sätt. På ett abstrakt plan handlar det om ”språkbruk såsom social praktik” medan han också anser det kunna vara ”ett sätt att tala som ger betydelse åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:72). Vi kommer utgå från den förstnämnda definitionen av Winther Jørgensen och Phillips.

Fairclough menar att språk är ett sätt på vilket människan kan reagera på sin omvärld. Det innebär att det finns ett dialektalt förhållande mellan diskurs och sociala strukturer. Diskurs formar inte bara de sociala strukturerna utan påverkas också av dessa. Diskurser begränsas av sociala strukturer såsom exempelvis klass eller regler inom institutioner. Men diskurser kan alltså också forma dessa sociala strukturer (Fairclough, 1992:63-64).

Fairclough menar att diskurs kan anses ha tre skapande effekter. Den första avser hur diskurs är en del av skapandet av ”sociala identiteter” eller ”subjektpositioner”. Den andra effekten är hur diskurs formar sociala relationer, och den tredje är diskursens effekter på skapandet av kunskaps- och trosystem (Fairclough, 1992:64). Fairclough menar att språket har tre motsvarande funktioner inom diskurs. Den relationella funktionen avser hur relationen mellan diskursens deltagare ser ut. Den identitetskapande funktionen avser hur identiteter skapas i diskurs, och den idémässiga hur text ger betydelse åt världen, processer och relationer (Fairclough, 1992:65).

3.2 Ideologi

Ideologi definieras av Fairclough som ”betydelse i maktens tjänst” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:79). Mer utförligt ser han ideologier som konstruktioner av och meningsgivare åt verkligheten. Ideologi är en del av den

diskursiva praktiken som bidrar till återskapande, skapande och förändring av maktrelationer (Fairclough, 1992:87). Därtill är ideologier sociala processer som sker mellan människor. Detta innebär att ideologier inte fullständigt blottgörs genom att se på texter, också för att dessa kan tolkas på många olika sätt. Men texter kan undersökas för att komma åt ideologiska spår. För att komma åt ideologiska spår föreslår Fairclough att man exempelvis närmare granskar vilka *antaganden* som görs i en text, vilken *koherens* som framträder samt vilka *metaforer* som används (Fairclough, 1992:89-90). Fairclough skriver om mer eller mindre ideologiska diskurser där ideologiska diskurser avser de som upprätthåller eller förändrar maktrelationer (Winther Jørgensen & Phillips, 2002:79). Ideologier uppstår i samhällen med relationer av dominans på grund av exempelvis kön eller klass (Fairclough, 1992:91). Fairclough anser att ideologi inom diskurser är som starkast när de uppfattas som ”naturliga”, i betydelsen allmänt accepterade (Fairclough, 1992:87). Hur naturliga de uppfattas varierar mellan olika läsare. Det är därmed inte självklart att vara medveten om vilka ideologier som påverkar en själv och ens handlingar (Fairclough, 1992:90). Det bör också poängteras att subjekt positioneras inom olika ideologier men kan också påverka den ideologiska struktur som det positioneras i (Fairclough, 1992:91). Människan är därmed inte passiv eller oförmögen att påverka ideologier (Winther Jørgensen & Phillips, 2002:80).

3.3 Hegemoni

Kristina Boréus skriver om Antonio Gramscis begrepp hegemoni. Gramsci var konfunderad över varför borgerlig dominans i stabila kapitalistiska samhällen inte möttes av revolution från arbetarklassen. Detta förklarade han genom att hänvisa till borgarklassens stora inflytande över kulturen, vilket gav dem möjlighet att definiera bland annat sunt förnuft, moral och samhälleliga regler. Hegemoni handlar om hur dessa föreställningar reproduceras inom samhällets viktiga institutioner och skapar en situation där de dominerade frivilligt stödjer en maktordning som egentligen kan gå emot deras intressen, och som skapats av den dominanta gruppen. I en sådan situation upprätthålls hegemoni (Boréus, 2009:118). Hegemonibegreppet används för att förklara situationer där en grupps makt över en annan kan förstås genom att en maktordning understöds av allmänna idéer och kultur. Fairclough använder sig också av hegemonibegreppet, och skriver att det handlar om en grupps makt över samhället i stort, och om att skapa samtycke alternativt vinna medgivande hos underordnade grupper för därigenom skapa eller bibehålla förhållanden av dominans. Fairclough poängterar att kampen inom en diskursordning är en del av hegemonins ständigt tillfälliga karaktär, och kan kallas hegemonisk kamp (Fairclough, 1992:92-93).

3.4 Maktens tre dimensioner

Neuman tolkar Steven Lukes teori om maktens tre dimensioner på följande sätt. Utgångspunkten är att makt handlar om att A påverkar B. Makt kan vidare analyseras på tre dimensioner. Den första avser en analys av hur A får B att göra något som strider mot B:s intressen. Den andra dimensionen lägger till detta en analys av hur sammanhanget påverkar hur A kan utöva makt över B, exempelvis hur en organisation kan göra det enklare och möjliggöra för A att utöva makt (Neuman, 2003:142). Boréus skriver om detta som makt över dagordningen, att A har makt över vilka frågor som tas upp och kan således se till att B:s förslag inte tas upp. Här handlar det alltså om att makt kan brukas utan att det skapas en synlig konflikt (Boréus, 2009:120) Den tredje dimensionen handlar om situationer där B inte uppfattar att A utövar makt. Något som kan ske då B:s intressen är skapade ur system som från början går emot B:s intressen (Neuman, 2003:142).

Neuman diskuterar ytterligare en dimension av makt. I denna ifrågasätts de roller som A och B tillskrivits i de tre tidigare dimensionerna. Här talas det inte om A som ett "suveränt härskade subjekt med makt över B" (Neuman, 2003:142). Den annars så verksamma A ersätts med ett fokus på vad det är som gör att "sakernas tillstånd" kan framstå som normala, därmed till viss del oproblematiska, och vilka effekter detta kan få på A:s och B:s handlande. I denna dimension kan A sakna en överblick över de exempelvis de sammanhangsmässiga fördelar som denna kan ha. Detta kan få som konsekvens att B utsätts för förtryck utan att A aktivt eller medvetet använt makt. Makten kan istället vara en följd av diskursen i sig (Neuman, 2003:143).

3.5 Subjektpositioner

Neuman skriver att det inom varje diskurs finns regler och normer att förhålla sig till, och att dessa skapar *subjektpositioner* (Neuman, 2003:104).

Subjektpositioners förhållande till makt tar sig bland annat i uttryck i hur olika människor och grupper kommer till tals beroende på vilken diskurs som råder inom ett ämnesområde. En grupp människor kan exempelvis uteslutas ur ett ämne för att det på grund av den rådande diskursen inom ämnet inte skapats några subjektpositioner för dessa. Således kan de som idag anses ha legitimitet att uttala sig i frågan förlora den om diskursen skulle bytas ut. Det handlar också om att de subjektpositioner som skapas i diskursen har olika möjligheter att uttala sig (Neuman, 2003:146).

3.6 Kulturell dominans

Iris Marion Young presenterade *förtryckets fem ansikten* varav ett av dessa är den *kulturella dominansen*. Detta innebär att de dominanta grupperna i ett samhälle upphöjer sin egen kultur och trycker undan andras, antingen genom att exkludera dem från kulturen eller framställa dem som avvikande. Eftersom dominanta grupper är de som får plats i offentligheten kommer grupper som domineras att bli tvungna att förhålla sig till den dominanta kulturens syn på dem själva (Boréus, 2009:118).

3.7 Faircloughs tredimensionella modell

Vi har valt att göra en kritisk diskursanalys utifrån Faircloughs tredimensionella modell. Vi har valt kritisk diskursanalys för att vi instämmer i vissa huvuddrag inom kritisk diskursanalys, som menar att diskurser upprättar och vidmakthåller ojämna maktförhållanden, samt att kritisk diskursanalys inte anser sig vara neutral eller objektiv, utan är ett angreppssätt som är ”politiskt engagerad i social förändring” (Winther Jørgensen och Phillips 2000:69-70). Att vi valt Faircloughs modell beror på att den anses användbar, lämpar sig väl för språkanalys och är den ”mest utvecklade” metoden för kritiska diskursanalyser (Winther Jørgensen och Phillips 2000:66 och 70).

I kritiska diskursanalyser fokuseras två dimensioner, den kommunikativa händelsen och diskursordningen. Med det förstnämnda avses ett fall av språkanvändning, i exempelvis en bok eller en tidning. Det andra är summan av de diskurser som finns inom ett avgränsat område. Det finns exempelvis en diskursordning inom media, en annan på ett sjukhus, en tredje i forskarmiljöer, och inom varje diskursordning finns olika diskursiva praktiker, alltså produktion och konsumtion av skrift och tal (Winther Jørgensen & Phillips 2000:73). Inom diskursordningen står olika diskurser i relation till varandra och är inbegripna i kamp om att bli den dominanta inom den övergripande diskursen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:134).

Språkanvändning, menar Fairclough, är en kommunikativ händelse med tre dimensioner, vilka bildar grunden för dennes tredimensionella modell. Modellen kan användas som ramverk vid empirisk forskning. Dess första dimension är *text*. Att se till den textuella nivån innebär att se hur diskurser kommer till uttryck i text (Winther Jørgensen & Phillips 2000:87). Textens formella drag och egenskaper nagelfars; man kan se vilka sammanhang som skapas mellan olika satser eller vilka ord som används i en viss text. I den andra dimensionen, *diskursiv praktik*, läggs fokus på hur text produceras och konsumeras. Relationen mellan text och social praktik ”medieras” genom den diskursiva praktikens produktion och konsumtion av texter, vilka formar och formas av den sociala praktiken. *Social praktik* behandlar den diskursiva praktiken i ett brett socialt

sammanhang, hur se vilka sociala strukturer den diskursiva praktiken påverkas av (Winther Jørgensen & Phillips 2000:74-75 och 90).

Vi har inte haft möjlighet att iaktta hur texten som vi undersöker producerats, genom exempelvis jämförelser av manuskript i olika skeenden av produktionen. Vi har heller inte haft möjlighet att analysera hur den konsumerats, genom t ex intervjuer med studenter innan och efter att de kommit i kontakt med läromedlet. Vi har därför fokuserat på den textuella dimensionen i vår undersökning och resonerat kring vilka implikationer texten kan ha på den sociala praktiken. Den diskursordning vi avser att se närmare på är alltså relationen mellan de diskurser som kommer till uttryck i texten.

I vår genomgång av avsnitten i *Theories of Democratization* har vi tittat på fyra aspekter av texterna vi undersökt. Dessa är vokabulär, grammatik, sammanhang och textstruktur. Vilka enligt Fairclough (1992:75-77) är aspekter av en text som kan utgöra ramverk för hur en text kan undersökas. *Vokabulär* hanterar ordval, genom att se till vokabulär kan man se hur vissa exempelvis händelser blir mer eller mindre definierade, men vokabulär behandlar också ords olika betydelser samt att ordens betydelser kan hamna i vidare kontexter. Användandet av metaforer kan också vara en del av att beakta vokabulär i en text. Den andra aspekten är *grammatik*, vilket åsyftar hur ord genom sammankopplingar av subjekt och predikat kan konstruera satser i meningar. Att undersöka texters *sammanhang* innebär att se hur satser och meningar sammanlänkas och konstituerar textenheter. Sammanlänkning kan ske genom exempelvis bruk av ord från ett avgränsat semantiskt område, upprepningar av ord eller beaktande av pronomen och bestämd form. Genom att beakta sammanhang går det att se hur olika påståenden - såsom beskrivningar eller definitioner - är kombinerade med varandra, i texten vi undersökt kopplas exempelvis klimatförutsättningar samman med demokrati. *Textstruktur*, slutligen, åsyftar hur element är kombinerade på ett sätt som konstituerar en specifik texttyp; hur en tidningsartikel skrivs, en textbok författas eller en arbetsintervju artikuleras (Fairclough 1992:75-77).

Ytterligare aspekter vi undersökt texten utifrån är antaganden, modalitet och transitivitet. *Antaganden* är sådant i texten som av producenten tas för givet och framställs såsom allmänt känt. Producenten behöver inte hänvisa sina antaganden till en specifik källa, vad som står kan snarare spegla allmänna åsikter. Genom att ifrågasätta texters antaganden kan diskussioner skapas om för vem antaganden är självklara eller inte (Fairclough, 1992:121). *Modalitet* handlar om att se vilken grad av samhörighet textproducenten känner till det som behandlas i texten. Huruvida perspektiv som redogörs för hanteras som sanningar, självklarheter, möjligheter eller orimligheter. Till modalitet kopplas modala ord, såsom möjligtvis, definitivt, kanske, kan, borde och uppenbart. Dessa ord ger uttryck för graden av samhörighet. Det finns en skillnad mellan objektiv och subjektiv modalitet. Vid fall av subjektiv modalitet handlar det om producentens samhörighetsgrad. Vid objektiv modalitet saknas ett tydligt subjekt. Rent praktiskt blir det då svårt för läsaren att veta vems perspektiv eller vem det är som står bakom informationen som framkommer i texten. Detta kan leda till att något framstår som universellt, och kan förstås i termer av makt (Fairclough, 1992:159).

Transitivitet åsyftar språkliga försök att foga samman, eller undvika att foga samman, objekt eller subjekt med händelser och processer. Vilket kan leda till att effekterna av en viss process undanhålls (Winther Jørgensen och Phillips 2000:87). Fairclough (1992:178) skiljer på två olika processer som transitivitet hanterar; en relationell där verb skapar relationer mellan aktörer, och en handlingsprocess där en agent försöker nå ett föregivet mål. I meningen: "Skriv ned vad du vill fråga eller säga", är exempelvis "du" agenten över att vilja, över att fråga och över att säga (Fairclough, 1992:178).

3.8 Metodologiska anmärkningar

Att vi avgränsat oss till en del av ett kapitel beror på att vi inom ramen för uppsatsens omfattning velat möjliggöra en grundlig genomgång texterna. Vi har i huvudsak valt avsnitt i kapitlet *Theories of Democratization* som har historisk anknytning och förklarar demokratins framväxt. Avsnittet "Modernization and democratization" har inte denna uttryckliga historiska anknytning, men vi har ändå valt att inkludera den i undersökningen eftersom det avsnittet är en del i hur läromedlet bygger upp en sammanhängande text.

Som nämnt har vi inte haft möjlighet att se närmare på hur diskursiva praktikers konstituerar och är konstituerande, och vi har därför stått inför problemet att inte kunna fastställa dynamiken i de diskursiva praktikernas påverkan på den sociala praktiken. Det hade varit enklare med ett större underlag texter i analysen, vilket vi dock avstått från i enhetlighet med tidigare resonemang. Fairclough hävdar dock att diskurser, med eller utan stort textunderlag, formar den sociala världen, och många av dennes egna analyser nöjer sig med mindre underlag än det vi arbetat med (Winther Jørgensen & Phillips 2000:93-94). Kritiska diskursanalyser hävdar ofta vikten av undersöka diskursiv praktik, men ändå händer det sällan att textproduktion och textkonsumtion analyseras, och nästan alla kritiska diskursanalyser genomför istället textanalyser. Detta gör att texter blir fall av språkbruk genom vilka vi närmar oss den sociala praktiken (Winther Jørgensen & Phillips 2000:94-95). Också Boréus menar att sociala praktiker går att återfinna genom att enkom se på texter (Boréus 2006:31). På liknande sätt har vi gjort i vår undersökning, där vi resonerat kring social praktik utifrån texterna snarare än den diskursiva praktiken.

En vanlig kritik mot Fairclough är att han inte gör någon skarp distinktion mellan analys av diskurs och analys av den sociala praktiken, och klargör heller inte vilka teorier som kan inkluderas i analys av social praktik (Winther Jørgensen & Phillips 2000:93-95). I och med denna kritik har vi valt att försöka särskilja diskursanalysen från den sociala praktiken genom att först analysera diskursen och därefter, inom ramen för diskussionen, överväga textens möjliga implikationer på den sociala praktiken. Vi har valt att se bristen på fixering av lämpliga teorier som ett intellektuellt privilegium.

4 Analys

I kapitlet *Theories of democratization* vill kapitelförfattaren ge en övergripande bild av de faktorer som förklarar varför demokratin uppstod och uppstår. Ett antal förklaringar och definitioner lyfts fram. Nedan följer en redogörelse och analys av de avsnitt i kapitlet som vi valt att undersöka.

4.1 Avsnitt ett: ”Overview”

Kapitlet inleds med att klargöra att läsaren under läsningens gång skall förse med en ”overview with *the factors* that have been proposed as determinants when, where and why democratization happens” (Welzel, 2009:74) (vår kursivering). Bruket av bestämd form gör att faktorer som ska presenteras gör anspråk på att vara de enda tillgängliga. Meningens tvärsäkerhet skulle kunna minska i och med att faktorerna knyts an till ordet ”förslag”, men användandet av bestämd form exkluderar likväl existensen av andra faktorer än de som kapitlet avser presentera (Welzel, 2009:74). Användandet av ”the factors” sätter texten i ett sammanhang där den anses bära på faktorerna hur demokrati kan växa fram.

4.2 Avsnitt två: ”Introduction”

Introduktionen tar avstamp i en undran inför varför demokratisering infinner sig samt vilken sorts regim som uppstår i olika typer av samhälle. Det står att detta är en stor fråga inom statsvetenskap och för att förankra detta hänvisar kapitelförfattaren att denna undran varit aktuell ända sedan Aristoteles tid.

Vidare beskrivs tre olika sätt genom vilka vi kan förstå demokratisering. För det första som introduktion av demokrati i ett icke-demokratiskt samhälle. För det andra som förbättring av en redan existerande demokrati, och för det tredje huruvida en demokrati bibehålls eller ej. Dessa förståelser av demokratisering smälter samman i frågan om den hållbara demokratin; en demokrati som uppstår, utvecklas och bibehålls. Författaren skriver att en hållbar demokrati är en sådan som utvecklas i den takt som samhället kräver av den. Det finns olika förklaringar och teorier kring varför demokratisering uppstår och forskare brukar för ofta lägga för stor vikt på enskilda förklaringar, men kapitelförfattaren menar att den stora utmaningen ligger i att se hur dessa faktorer kan samspela med varandra i skapandet av demokratier, och att målet med kapitlet är att visa på detta (Welzel, 2009:74-75).

4.3 Avsnitt tre: ”The Nature and Origin of Democracy”

I detta avsnitt presenteras begrepp och händelser som bildar en grund för läsningen av resten av kapitlet. Författaren inleder med att definiera vad demokrati innebär, vilket är nödvändigt för att vidare kunna ta sig an demokratisering, “[...] one needs to have an idea of *the nature* of the phenomenon one wants to explain” (Welzel, 1992:75) (vår kursivering). Enligt NE, avser ordet naturlig att något existerar eller blir till i en ursprunglig verklighet (NE, 2013, Naturlig). Att skriva “*the nature*” och i sammanhanget använda bestämd form föreslår att demokratin är behäftad med en definitiv natur. Vilket implicerar att det finns en ursprunglig, eller egentlig, historia om demokratins framväxt. Att fastställa en ursprunglig berättelse medför att andra berättelser, i den mån de skulle finnas, måste betraktas såsom oegentliga och felaktiga i förhållande till den riktiga förklaringen.

Författaren definierar därefter demokrati som institutionaliserad folkmakt, och den process som leder fram till detta är demokratisering. Institutionalisering sker genom att folket får medborgerliga rättigheter. Sedan statens födelse har demokratisering dock inte varit en särskilt vanlig företeelse och förklaringen till det är oviljan hos eliter att ge ifrån sig av sin makt. För att folkmakt ska institutionaliseras är det därför nödvändigt att folket gör motstånd mot makteliter och kämpar för sina rättigheter (Welzel, 1992:75).

“Quite logically then, [...]” inleds nästa stycke, vilket är ett exempel på hur kapitelförfattaren sätter sin text i ett sammanhang. Författaren menar att demokrati logiskt sett troligen uppstår under förhållanden som påverkar och omfördelar maktbalans mellan eliter och massorna. Genom att massorna får ta del av maktresurser så ges de också möjligheten att sätta press på eliterna. Omfördelad förhandlingsmakt är således en följd av mer makt till massorna. Eliterna måste förhandla sig till folkets resurser. Som exempel tar författaren upp principen om “no taxation without representation” från den förindustriella kapitalismen i Nordamerika och Västeuropa.

I stycket därefter redogörs för skillnaden mellan ”mogen” och ”gryende” demokrati. Författaren skriver att mogna demokratier inte fanns innan industrialismen eftersom en mogen demokratis huvudsakliga element är allmän rösträtt, vilket inte existerade förrän i modern tid. Författaren benämner alla icke-mogna demokratier som gryende demokratier. Gryende demokratier var nödvändiga för att den mogna demokratin skulle kunna uppstå.

But nascent democracy was necessary to create mature democracy, encouraging yet disempowered groups to also push for civic freedoms, until universal suffrage created mature democracies early in the twentieth century in parts of the western world (Welzel, 2009:75).

Därefter har kampen för folkligt "bemyndigande" fortsatt både inom redan etablerade demokratier men också i icke-demokratier där folkliga rörelser satt, och sätter, press på auktoritära regimer (Welzel, 2009:75).

Därefter redogör författaren för varför demokrati först uppstod, och skriver att: "It is impossible to understand the driving forces of democratization without understanding why and where democracy first emerged" (Welzel, 2009:75). Det är alltså omöjligt att förstå vilka krafter som leder till demokratisering utan att förstå varför och var demokrati först uppstod. Kopplingen mellan nutida demokratisering och demokratins historiska framväxt framställs såsom självklar. Ett samband mellan två händelser skapas, vilket etablerar ett sammanhang. Detta följs av: "So we must have a closer look at the origin of nascent democracy in pre-industrial times [...]" (Welzel, 2009:75). Meningen kan förstås genom att återigen se till sammanhangsaspekten i texten och vad som förbinds. I detta fall är det ordet "ursprunget", i bestämd form, "gryende demokrati" och "förindustriell tid" som tillsammans gör klart att gryende demokrati har *ett* ursprung återfunnet i förindustriell tid och detta påstående upplevs som obestriddigt. Författaren skapar ett historiskt avstamp och ett antagande för resten av avsnitten. Citatet ger också uttryck för objektiv modalitet, då författaren uttrycker hög samhörighet med texten genom användandet av "we must". Detta följs av "[w]ithout exception, all nascent democracies are found in agrarian economies of the freeholder type" (Welzel, 2009:75). Denna mening uttrycker hög modalitet och innehåller ett antagande som skapar förutsättningar för textens fortsatta resonemang. Författaren skriver sedan att samhällen med markägande bönder innebar att en situation där bönder fick ökad förhandlingsmakt (Welzel, 2009:76). Här ser vi hur författaren skapar sammanhang genom upprepning av begreppet förhandlingsmakt.

I sista stycket skriver författaren sedan om hur alla gryende demokratier begränsade deltagande till privilegierade grupper. Men att gryende demokratier trots detta inkluderade fler än vad andra förindustriella regimer gjorde. Det hela avslutas med att avsaknad av demokrati kan härledas till avsaknad av en central kontroll över maktresurser.

4.4 Avsnitt fyra: "Democracy and resource distribution"

I detta avsnitt står att förekomsten av system med markägande bönder ledde till gryende demokrati och förindustriell kapitalism. Återigen kan detta sammankopplas med skapandet av sammanhang i texten genom att använda upprepning. Vidare står att system med markägande bönder enbart uppstod där det inte fanns behov av centralt styrd distribution av vatten, vilket också är en upprepning av förra avsnittets avslutning. I områden som erhöll kontinuerligt regnfall under stora delar av året, såsom Europa, Nordamerika och Nya Zeeland/Australien behövdes inget centraliserat irrigationssystem och markägandet kunde decentraliseras. Detta ledde enligt kapitelförfattaren till

markägandesystem, förindustriell kapitalism och gryende demokrati. Nedan är några citat som exemplifierar hur detta tar sig uttryck i brödtexten.

[T]his constellation evolved in a cumulative process that was favored by certain natural endowments (Welzel, 2009:76).

Continous rainfall over the seasons is only found in certain climatic zones, especially in North-West Europe, North America, and parts of Australia/New Zealand (Welzel, 2009:76).

[T]he geographic pattern of both prosperity and democracy simply reflects that white Europeans embarked early on a path of both capitalist and democratic development (Welzel, 2009:76).

Härvidlag är det intressant att notera transitiviteten i sista meningen, där européerna beskrivs som aktiva subjekt sammankopplade med händelser som kapitalism och demokratisk utveckling. Citatet kan också kopplas till vokabulär och huruvida ord hamnar i vidare kontexter eller inte. Kapitalistisk och demokratisk utveckling står isolerade i citatet, frikopplat från vidare kontexter, och läsaren får ingen förståelse för vad som avses med denna utveckling eller hur processen såg ut.

Därefter nagelfars ytterligare en resursaspekt då författaren skriver att geografisk placering gjorde att vissa länder höll sig relativt skyddade från krigshot, vilket var fallet med öar, länder med många kuster eller områden som låg skyddade bland berg. Detta skapade inga behov av att upprätthålla centraliserade arméer, vilket minskade härskares tillgång till tvångsmedel. Länder som haft sådana lägen är exempelvis Storbritannien, Island och Schweiz (Welzel, 2009:76).

With no standing army at hand, a ruler's control over coercion is limited. Hence, the proportion of sea borders (an island position in the optimal case) has been found to be positively related with the occurrence of nascent democracy. Iceland, the UK, and Scandinavia are examples (Welzel, 2009:76).

Citatet inkluderar länder i Europa och exkluderar exempelvis Nya Zeeland och Australien. Det står heller inget om hur örika områden, såsom Karibien, platsar inom ramen för resonemanget om geografisk avskildhet. Med tanke på tidigare redogörelse om kontinuerligt europeiskt regnfall, kan exkluderingen ses som ett sätt på vilket kapitelförfattaren bygger upp en sammanhängande text, då tidigare meningar och påståenden hjälps åt att bygga upp textenheterna.

Därefter lyfts en tredje resursaspekt fram, som handlar om hur resurser kan påverka demokratiframväxt negativt. Om länder haft tillgång till värdefulla naturresurser kan dessa hamna under central kontroll och inte komma ett bredare skikt människor till gagn. ”Resursförbannelsen”, menar författaren, möjliggör för härskare att ”investera i sin egen makts infrastruktur” och kräver inte att styrande

tar hänsyn till medborgares önskemål. Som exempel ges att Spaniens monarki under 1500-talet blev mer auktoritärt efter att ha fått kontroll över silvergruvor i Sydamerika. I slutet av stycket kommer en indirekt referens till länder som inte är belägna i Europa, då kapitelförfattaren refererar till Micheal Ross devis om att ”olja hindrar demokrati”. Detta följs inte upp med förklaringar av devisens vidare innebörd. Styckets slutsats blir således: ”So, we find both prosperity and democracy to be associated with climate” (Welzel, 2009:76).

Avsnittet avslutas med ett resonemang om att kapitalistisk och demokratisk utveckling inte bara var ett ”smart val” av vissa länder. Troligen gjorde vissa naturliga premisser det kapitalistiska och demokratiska ”valet” mer troligt i Europa än någon annanstans (Welzel, 2009:77).

[T]he geographic pattern of both prosperity and democracy simply reflects that white Europeans embarked early on a path of both capitalist and democratic development. They brought with them the institutions of capitalism and democracy wherever they could settle in larger numbers, that is, wherever they found a European-like climate. And when they settled in hotter climates, such as the Southern states of USA or Brazil, they brought slavery and other exploitative institutions with them and resisted democracy. In this view, the global geographic distribution of capitalism and democracy simply reflects where climate 'required' European settlers to introduce slavery and exploitative plantation economies (Welzel, 2009:77).

Här kan vi åter beakta transitiviteten, hur subjektet Europa kopplas samman med spridandet av kapitalism och demokrati. Subjektet kunde aktivt exportera sina institutioner vart de ansåg det vara lämpligt. Sett till sammanhang sammanfogas exploatering och klimatförutsättningar med varandra. Enligt kapitelförfattaren speglar fördelningen av demokrati och kapitalism i världen ”vart klimatet ‘fodrade’ nybyggare att introducera slaveri”. Att ge klimatet en avgörande roll i exploatering av människor och resurser bidrar till att européerna inte tillskrivs något ansvar för slaveri eller exploatering. Dock kan vi, om vi beaktar sista meningen utifrån modalitet, notera att författaren genom att skriva ”In this view”, uttrycker en något reserverad samhörighetsgrad med styckets sista mening.

4.5 Avsnitt fem: ”Capitalism, industrialization, and democracy”

Avsnittet inleds med meningen, ”One of the reason why the duo of pre-industrial capitalism and nascent democracy emerged in Europe [...]” (Welzel 2009:77). I vokabuläravseende kan man se till hur ordet *duo* förstärker kopplingen mellan förindustriell kapitalism och gryende demokrati. Meningen kan också undersökas utifrån sammanhangaspekten då kopplingen mellan kapitalism och demokrati i Europa är en upprepning av något som redan skrivits. Genom upprepningen, och

användandet av det bestämda *the*, framstår *the duo*, som självklar. Detta kan ses som en del av skapandet av en sammanhängande och text.

Vidare följer en förklaring till varför "duon" uppstod i Europa. Kontinenten var, enligt kapitelförfattaren, den enda förindustriella civilisationen som upprätthöll ett system med markägande bönder som hade tillgång till kontinuerligt regnfall (Welzel, 2009:77). Graden av kontinuerligt regnfall varierade beroende på var i Europa man befann sig. I nordvästra Europa var regnfallen väldigt täta som följd av närheten till gulfströmmen. Under medeltiden ledde detta till överskott inom jordbruk, vilket utmynnade i större stadsbefolkning, tätare stadsfrekvens, starkare medelklass, en mer kommersialiserad ekonomi och mer utvecklad kapitalism (Welzel, 2009:77). I förläningen ledde detta till att "Capitalism vested bargaining power in the wider society [...]" (Welzel, 2009:77). Sett till transitivitet kan vi notera att kapitalismen görs till aktivt subjekt och sammankopplas med en demokratisk process som gav förhandlingsmakt till fler i samhället. Hänvisningen till förhandlingsmakt är också en upprepning, då begreppet tidigare förekommit och presenterats som en förutsättning för demokratins framväxt.

Vidare beskrivs hur medelklassen under frigörelsekrig och liberala revolutioner under 1600- och 1700-talet använde sin förhandlingsmakt för att driva principen om "no taxation without representation", om detta står: "This is the birth of nascent democracy, and capitalism preceeded it" (Welzel, 2009:77). Meningen klargör att den gryende demokratin föregicks av kapitalism. Transitiviteten i denna mening blir att födelsen av den gryende demokratin och kapitalism kopplas samman.

Författaren redogör sedan för två kriterier för att påståendet om att kapitalism leder till demokrati ska stämma. Det första är att privilegierade grupper skulle utgöra en bred medelklass och inte små minoriteter. Detta kriterium var i sin tur "[...] limited to the hubs of the pre-industrial capitalist world economy, centering on North- West Europe and its overseas colonial offshoots in North America" (Welzel, 2009:77). Här görs en avgränsning av i vilka områden som demokrati kunde uppstå i enlighet med påståendet. Ser vi till vokabuläret används orden "its" och "offshoots" tillsammans, vilket positionerar Europa över Nordamerika, som inte framstår som självständigt och enbart möjligt att definiera i relation till Europa. Varför inte alla europeiska kolonier kunde uppfylla dessa kriterier förklaras med att "Colonies that were unsuited for a large-scale European settlement were kept under an exploitative regime" (Welzel, 2009:77). I båda nyss nämnda citat framställs Europa som aktivt medan andra delar av världen ägs eller utgör passiva objekt. Användandet av "unsuited for" i senaste citatet föreslår att vissa kolonier var lämpliga respektive olämpliga för bosättning, och att det fanns krav bland kolonisatörerna på hur en bosättningsort skulle vara beskaffad. En sådan checklista för bosättningsorter presenteras emellertid inte i texten. Det sätter också kolonierna i en roll som går ut på att förhålla sig till européernas krav under deras exploaterande regim. Vilket förstärks när man läser vidare att, "Democracy was not imported by Europeans where the colonial interest was focused on extraction rather than settlement" (Welzel, 2009:77). Meningens subjekt, eller

agent, Europa sammankopplas demokrati och den kunde bara importeras av européer då det passade dem.

Det andra kriteriet handlar om att förindustriell kapitalism endast skapade en gryende demokrati i vilken medborgerliga rättigheter var begränsade till de privilegierade grupperna i samhället (Welzel, 2009:77). Den mogna demokratin härleds ur industrialiseringen och arbetarklassens kamp för politisk inkludering (Welzel, 2009:77). Dock innebär detta inte att industrialisering alltid ledde till en ihållande mogen demokrati. Mogna demokratier var en följd av industrialiseringen endast när kungligt envælde hade avfärdats och om gryende demokrati hade uppstått under förindustriell tid (Welzel, 2009:77). Vidare förklarar författaren att det inte finns något "enhetligt" samband mellan industrialisering och demokrati. I och med industrialiseringen uppstod en stor arbetarklass och en klasskamp som tog sig våldsamma uttryck, något som inte alltid verkade till demokratins fördel. Samtidigt ledde industrialiseringen till inkludering av arbetarklassen genom införandet av rösträtt. Rösträtt förekom dock i både auktoritära regimer som demokratiska (Welzel, 2009:77).

Kapitelförfattaren sammanfattar med att varken arbetar- eller medelklassen på egen hand var katalysatorer åt den mogna demokratin. Istället handlade det om en process där medelklassen av olika anledningar inte tog ställning mot arbetarklassen (Welzel, 2009:78). Avsnittet avslutas med: "Partly for reasons originating in natural endowments, these conditions were historically unique to North-West Europe and its overseas offshoots" (Welzel, 2009:78).

4.6 Avsnitt sex: "Social Divisions, Distributional Equality, and Democratization"

I detta avsnitt fortsätter författaren med att tala om olika klassers förhållande till varandra och fördelning av maktresurser (Welzel 2009:78). Sett ur sammanhangsaspect är detta en upprepning och sammanlänkning av ett tidigare resonemang som utvecklas vidare i detta avsnitt. Återigen skriver författaren att klasskamper inte alltid drev på demokratin eftersom uppdelning i klass skapade osämja och intresse av att tillskansa sig makt för att stävja rivaliserande grupperingar. Polariseringar uppstår om klasser bor segregerat, partier vänder sig till en enda klass eller om resursfördelningen mellan grupperingar är för stor. I Europa, som haft mycket privilegierade grupper innebar industrialiseringen klassuppdelningar som polariserade fattig arbetarklass gentemot de mer privilegierade. Därefter står att "Outside Europe, industrialization had the same effect in areas the Europeans colonized out of 'extractive interests' rather than for reasons of settlement" (Welzel 2009:78-79). Sett till vokabulär namnges här Europa, medan "areas" får stå för alla koloniserade platser som går att referera till. Det svepande ordvalet ger ingen känsla för vilka områden som avses eller om kolonialismens omfattning. Det viktiga är istället hur dessa områden användes av Europa. Återigen är Europa i centrum. Åter kan vi iaktta hur Europa görs till

aktiv; Europa kolonialiserade. Vi kan också notera att författaren valt att skriva "extractive interests". Att använda citationstecken antyder att detta är orden används på ett sätt som borde uppmärksammas, såsom exempelvis ironi eller eufemism. Oavsett vilket blir effekten att det fenomen som ska avses blir mindre definierat än vad det kunde blivit, och får en positiv framtoning.

Klasspolarisering, menar författaren, gör att privilegierade grupper räds att få makt omfördelad, varför privilegierade förtrycker arbetare. Detta resulterar i att arbetarklassen radikaliserar och omfamnar omstörtande samhällsvisioner. Författaren skriver att detta fångar hur det sett ut i Latinamerika, med högermilitär som försökt bibehålla makt medan västergerillor velat omkullkasta den (Welzel 2009:79). Latinamerika får vara del av avsnittet som ett exempel på där polarisering fått negativa konsekvenser.

Därefter står det att demokratier i centrum ofta stött förtryck av länder i periferin för att få lägre produktionskostnader och av rädsla för kommunismens expansion. Därefter hänvisas till Immanuel Wallerstein och det står att "[d]uring the cold war, and before the Washington consensus, the capitalist world system favoured democracy in the centers of capitalism, but authoritharian rule in its pheriphery" (Welzel, 2009:79). Detta är ett avsteg från den positiva inställning som kapitalismen hittills varit förbundet med i avsnitten. De processer av stöd till auktoritära styren som de kapitalistiska centrum gav är dock förlagt till det förgångna, och var endast aktuellt under kalla kriget innan Washington consensus. Att förlägga detta i en dåtid implicerar att det kapitalistiska världssystemet har förändrats.

Nästa mening inleds med orden "In any case", och så sammanfattas åter argumentet om att polarisering är skadligt för demokratin, att det kan leda till militärkupper och till krig (Welzel 2009:79). I och med detta kan vi beakta modaliteten och notera hur författaren, efter att ha delat upp länder i centrum och i periferin, inleder meningen med att skriva "[i] vilket fall". Detta ger uttryck för en låg samhörighetsgrad med det tidigare påståendet, vilket understryks av att meningens fortsättning upprepar att polarisering är farligt för demokratin. Sett ur sammanhangsaspekt blir då världssystemteorin sammanlänkad med polarisering. Implikationen av att beskrivningarna sammanlänkas uttryckas inte explicit, men en implicit tolkning blir att idén om ett centrum och en periferi kan vara ett allvarligt sätt att tänka på eftersom också det är att dela upp något i olika poler (Welzel 2009:79).

Den sista halvan av avsnittet klargör att det finns andra anledningar till splittringar mellan grupper, såsom språkliga, religiösa eller etniska. Författaren skriver också att risken för att fiendskap uppstår ökar om religiösa, språkliga och etniska grupperingar sammanfaller med rumslig segregering. Sådan segregering gör att gruppidentiteter enklare stabiliseras, och att fiendskap mellan olika grupper enklare uppstår. Författaren använder regionen söder om Sahara som exempel på detta, "[e]xemplifies the latter type of group enmity and its negative effect on the chances of democracy to flourish" (Welzel, 2009:79). Här sammankopplas området söder om Sahara med negativa processer, såsom fiendskap mellan grupper och frånvaron av en blommande demokrati. Områdets många etniska grupper blir förklaringen till varför demokratin inte får fäste. Författaren betonar

därefter att vetenskapen om dessa samband kan användas för att skapa förutsättningar för demokratin. Det står att en stark medelklass i vilken de ekonomiska skillnaderna inte är för stora kan dämpa fientligheter mellan grupper och författaren skriver sedan "Seen in this light the transition of industrial to post-industrial societies is a positive development because it overcomes the sharp division between the working classes and the privileged classes that characterized the industrial age" (Welzel, 2009:79). Vidare poängteras jämn resursfördelning mellan olika grupper, då detta gör det mindre smärtsamt för oppositioner att förlora val om inte lika mycket står på spel vid en förlust (Welzel 2009:79).

4.7 Avsnitt sju: "Colonial Legacies, Religious Traditions, and Democracy"

I detta avsnitt ska det stå om hur koloniala arv och religiösa traditioner har påverkat demokratins framväxt. Någon genomgång av koloniala arv sker dock inte. Texten börjar med att klargöra att demokratins framväxt, i området vid norra atlanten, är tätt förbundet med protestantism och brittiskt härkomst. Dessa faktorer, skriver dock kapitelförfattaren, varken gynnar demokrati eller skapade förutsättningarna för förindustriell kapitalism. Det står att Nederländerna, Island och Danmark tog till sig demokrati trots att de inte hade brittisk härkomst. Ett annat exempel är Belgien som med sin katolska majoritetsbefolkning gjorde detsamma. Därefter framgår att kapitalism kan ha stimulerat protestantism, då den kanske legitimerade det kapitalistiska systemet bättre än andra religioner. Därefter skriver författaren att förhållandet mellan demokrati och protestantism är lätt att missförstå, och att vissa tidiga demokratier än i dag är monarkier, exempelvis Nederländerna. Författaren skriver att monarkin överlevt då monarker givit upp sin absolutism och förhandlat fram medborgerliga rättigheter, vilket skapat en konstitutionell monarki med samhällslig förankring (Welzel, 2009:80).

Därefter fokuseras den "missförstådda relationen mellan islam och demokrati". Islamska traditioner har enligt kapitelförfattaren ansetts ogynnsamma för demokratisering. Detta kan dock ha med resurser, snarare än med grupptillhörighet, att göra. Författaren menar att det finns samband mellan oljetillgångar och frånvaron av demokratisering. Länder med stora oljetillgångar behöver inte ta hänsyn till medborgares samtycke, och istället för att fördela resurser så koncentreras dem till några få. Slutligen fastställs att demokratiseringsförklaringar som åberopar "kulturella zoner" inte är intressanta om de inte kan förklara hur grupptillhörigheter skapar särskilda inställningar till demokratisering (Welzel, 2009:80).

Varken vokabulär, grammatik eller sammanhang behandlar kolonialism eller dess plausibla arv, som antyds i rubriken. Istället framhävs forna kolonialmaktens geografiska lägen, varierande religionsbekännelser och framväxten av kapitalism. Avsnittets vokabulär använder ordet *kolonial* en gång, i rubriken, i ett avsnitt som omfattar 490 ord. Att *begreppet* kolonialism inte återfinns i texten är inte en

garanti för att *fenomenet* inte behandlas. Fenomenet kolonialism skulle kunna förekomma utan att kopplas samman med en term. Som fenomen betecknar kolonialism "ett tvångsmässigt övertagande av främmande landområde och ekonomier". I fallet med den europeiska kolonialismen handlade det om att omstrukturera icke-kapitalistiska ekonomier i syfte att stärka den kapitalistiska utvecklingen i Europa" (Loomba, 2009:34). Men inte heller fenomenet återfinns i texten, varför vi kan sluta oss till att diskursen om det koloniala arvet är obefintligt. Ett ordval i textens vokabulär skulle dock kunna kopplas till kolonialismen: "In its northern Atlantic origins, democracy is intimately connected to two traditions: Protestant religion and British *descent*" (vår kursivering). Här skulle ordet "descent" vara en metafor eller liknelse som implicit åsyftar koloniala arv som demokratiseringsfaktor.

4.8 Avsnitt åtta: "Modernization and Democratization"

Avsnittet redogör för teorin om att modernisering främjar demokratisering. Inledningsvis står att, "[b]ecause of democracy's obvious link to capitalist development 'modernization' has been most often championed as the decisive driver of democratization" (Welzel, 2009:80). Ser vi till vokabulär används ordet "obvious", vilket visar hög modaliteten till påståendet. Kopplingen som görs mellan demokrati och kapitalism kan också ses i ljuset av sammanhang. Påståendet har varit genomgående under redogörelsen för demokratins framväxt genom att föra samman kapitalism med modernisering skapas ett sammanhang och en logisk text.

Sedan följer en kort diskussion om att detta är en ifrågasatt teori, men att kritiken gång på gång har bemötts till teorins fördel. Diskussionen avslutas med: "[...] the fact that modernization operates in favour of democracy is beyond serious doubts". Vad med modernisering som främjar demokrati är dock, enligt författaren, oklart. Det står att modernisering består av ett stort antal samspelande faktorer.

Modernization constitutes a whole bundle of intertwined processes, including productivity growth, urbanization, occupational specialization, social diversification, rising levels of income and prosperity, rising literacy rates and levels of education, more widely accessible information, more intellectually demanding professions, technological advancement in people's equipment and available infrastructure, including means of communication and transportation and so on (Welzel, 2009:81).

Sett till transitiviteten så redogör författaren för att teorin ifrågasatts men utvecklar inte varför. Modernisering kopplas samman med en rad processer, som i moderniseringssynpunkt anses positiva. Enligt författaren är det oklart på vilket

sätt de olika faktorerna skapar förutsättningar för demokrati, men menar att de får styrka tillsammans. Genom modernisering fördelas makt över tillgångar - i större utsträckning - till folket, vilket ger dem möjlighet att utöva motstånd och sätta press på staten. Följden av modernisering är att maktbalansen förskjuts från eliter till massorna (Welzel, 2009:81). Detta är en upprepning av vad som togs upp i avsnitten om demokratins historia och upprepningen är återigen en del i att skapa en sammanhängande och logisk text.

4.9 Resultat

Enligt Nationalencyklopedin kan *koherent* avse två saker. Inom fysik är det en fråga om vågrörelser, men i vidgad betydelse innebär det att något är ”tankemässigt sammanhängande” (NE, Koherent, 2013). Gör vi innebörden snävare, i enhetlighet med Faircloughs definition, så avser begreppet de egenskaper vi som tolkare ålägger en text vid läsning av den. Människor, eller tolkande subjekt, kan genom tidigare erfarenheter av olika textelement skapa sig kopplingar inom texten, för att därigenom kunna generera koherenta tolkningar. Fairclough påpekar dock att detta inte innebär att alla tolkningar blir lika, eller att det förminskar texters komplexitet. Det är tvärtom möjligt att skapa olika koherenta tolkningar av en text. Vad koherens däremot gör är att det positionerar de tolkande subjekten och skapar intertextuella kopplingar mellan olika delar av texten som analyseras (Fairclough 1992:134-5). Således är också vår tolkning av texten en av många möjliga, och hur vi, i egenskap av tolkande subjekt, positionerat oss i förhållande till avsnitten ovan för att göra alla delar tankemässigt sammanhängande.

På ett övergripande plan relaterar avsnitten i huvudsak till resurser i olika avseenden. Först till fördelning av dem beroende på geografisk disposition, därefter i samband med industrialisering och ökad fördelning av förhandlingsmakt mellan klasser. Slutligen handlar avsnittet *Modernization and Democracy* om att en komplex väv av ökat välstånd spelar demokratin i händerna. En tankemässigt sammanhängande, koherent, tolkning av texten blir således att avsnitten bygger på varandra såtillvida att dem relaterar till resursmässiga förklaringar till demokratins framväxt. Detta sker i en tidskronologisk ordning, vilket bygger upp en demokratiseringshistorisk kronologi. De faktorer som förklarar demokratins framväxt hamnar huvudsakligen inom gränserna för den europeiska kontinenten med vissa frånsteg från detta, oftast är det då för att göra anknytningar till länder som i någon mån anses västerländska, och stundom relateras dessa också till Europa, exempelvis genom att kallas “colonial overseas offshoots”. Att diskursens fokus ligger på Europa framgår av figur 1 nedan som förekommer i läroboken. Figuren tydliggör också att de avsnitt som presenteras i vår undersökning bygger på varandra. Detta med avsteg från avsnittet om modernisering. Dock anser vi att moderniseringen framstår som kulmen på denna demokratiseringskronologi med resursförklaringar i fokus. Detta understryks också av att det först är efter det

avsnittet som “key points”, den ruta som ska sammanfatta innehållet dittills, dyker upp. Detta säger oss att det som stått fram tills dess anses höra ihop.

Figur 1.

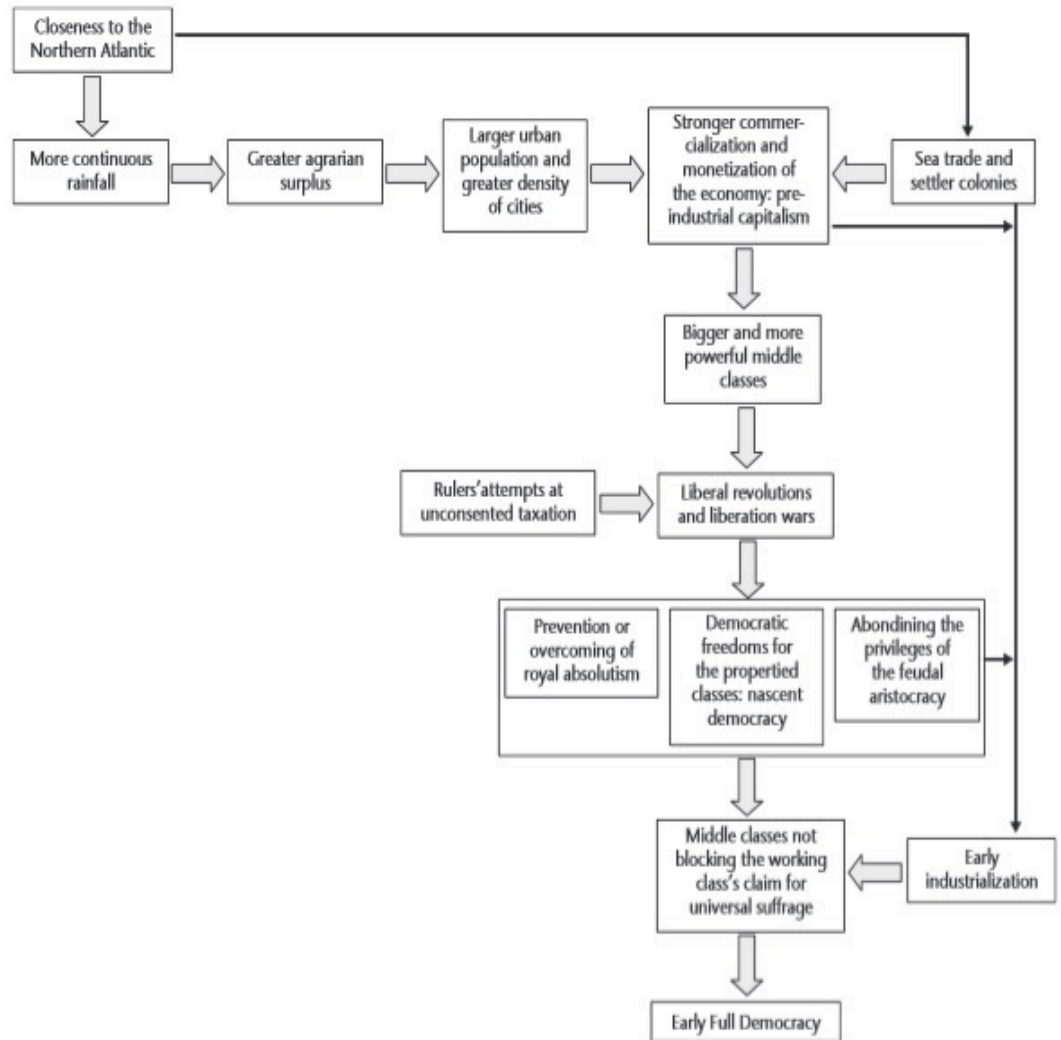

Fig 6.1 Factors explaining the northern Atlantic origins of capitalism and democracy

(Welzel, 2009:78)

Fairclough menar, som bekant, att man inte kan finna hela ideologier genom att se till text men att dessa kan innehålla ideologiska spår. Vi anser att de texter vi undersökt har ideologiska spår, och att eurocentrism är det som ger mening åt och konstruerar en bild av verkligheten som skapar dominansförhållanden.

Texten ger en bild av verkligheten som återskapar förhållanden av dominans mellan Europa och områden utanför Europa. Avsnitten vi undersökt får därmed mening utifrån ett eurocentriskt perspektiv. Eurocentrism betecknar sådana kunskapsperspektiv som tar avstamp i Europa och ofta har besekrat andra kunskapsperspektiv, såväl i Europa som i andra delar av världen (Quijano, 2000:549-550). Eurocentrism sätter västerländsk historia i centrum för att kunna

rättfärdiga och härleda den europeiska kulturens ursprung. Detta sker inte sällan genom att historiska fenomen redogörs för utan att placeras i vidare kontexter (Amin, 2009:166). van Dijk skriver att det europeiska samhället i fall av eurocentrism framställs som överordnat (van Dijk, 2008:115). Eurocentrism håller tillbaka rasism som en grundläggande bas genom vilken europeisk samhörighet upprättats (Amin, 2009:166).

Genom analysen har tydliggjorts att den diskurs som kommer till uttryck är eurocentrisk. Detta understryks av att den "box" i figuren ovan som tar upp kolonialism har ett tydligt västligt fokus. Dess innehåll, "Sea trade and settler colonies", återkopplar till kolonialism utifrån bosättarna. Detta står väl i paritet med ett synsätt som sätter västerländsk historia i centrum för att härleda den europeiska kulturens ursprung. Men vidare kontexter än den europeiska föreställs inte. Loomba skriver (2006:34) t ex att kolonialismen innebar omstrukturering av koloniernas ekonomier. Att diskursen är eurocentrisk understryks ytterligare av att textavsnittet som bland annat ska redogöra för "koloniala arv" enbart förhåller sig till Europa. Där hade, i likhet med figuren, ett samband mellan kolonialism och starkare kommersialisering av ekonomin eller industrialisering kunnat få framträda. Men innehållet tar ingen hänsyn till att utomeuropeiska faktorer kan ha påverkat demokratins framväxt. Ett av de mest anmärkningsvärda exemplen på hur den europeiska kulturens ursprung rättfärdigas och härleds är när kapitelförfattaren vid ett tillfälle skriver att klimatet "fordrade" europeiska nybyggare att införa slaveri och exploaterande plantageekonomier på platser med varmt klimat.

Även länder utanför Europa påträffas i de olika avsnitten. Att de påträffas gör dock inte eurocentrismen mindre tydlig. Exempelvis omnämns dessa områden oftast för att utgöra negativa exempel på hur olika politiska processer hanterats, såsom polarisering och hantering av etniska konflikter. Detta är ett exempel på hur den europeiska kulturen rättfärdigas medan den utomeuropeiska framställs som oriktig.

Ett annat exempel på när europeisk kultur rättfärdigas är när den används som lösning på problemen söder om Sahara. Då den demokratiska utvecklingen skulle gynnas av att gå från ett industrialiserat samhälle till ett post-industriellt samhälle. Här är det tydligt att det europeiska samhället framställs som överordnat.

Eurocentrism är således en dominant diskurs i textavsnitten. Europa görs i dessa till texternas utgångspunkt, vilket får som konsekvens att andra perspektiv stängs ute från diskursen. Att detta sker är långt ifrån oproblematiskt och de möjliga implikationerna av detta i den sociala praktiken kommer vi diskutera nedan.

5 Diskussion

Vår första tanke var att ett antal diskurser skulle komma till uttryck i boken, och att dessa skulle vara inbegripna i en kamp om diskursordningen. Efter vår analys av avsnitten menar vi att det förvisso finns flera diskurser i materialet, men att dessa däremot inte är inbegripna i någon diskursiv kamp av större intresse. Vi noterade förvisso diskursiv kamp då moderniseringsteorin mötte ett motargument, som enligt kapitelförfattaren bemöttes till moderniseringsteorins fördel. Viss kamp kan också noteras då Wallerstein omnämns och sedan indirekt avfärdas genom att göra världssystemteorin till bunden vid annan tid och sammanlänka den med den för demokratin skadliga polariseringen.

Vad vi sedermera funnit genom analysen är att den dominerande diskursen är eurocentrisk och föredrar att utelämna perspektiv på demokratins framväxt förlagda utanför Europa. Frågan är dock vad implikationerna blir av att exkludera vissa perspektiv från diskursen. För att klarlägga detta återknyter vi först till hur diskurser påverkar människor. Kort sagt, varför det är av vikt att försöka klarlägga diskursens möjliga implikationer på den sociala praktiken.

Som bekant menar socialkonstruktionism att kunskap påverkar människors sociala handlingar eftersom vi agerar utifrån vad vi tror oss veta om världen. Också Fairclough sållade sig till ett sådant förhållningssätt och menade att diskurser påverkar våra kunskapssystem och bidrar till att forma sociala identiteter. Med dessa formuleringar i åtanke, så kan diskurser skapa och upprätthålla ojämna maktförhållanden mellan olika grupper.

Hur skapas och vidmakthålls då maktförhållanden? Foucault menar att människor blir kontrollerade av diskurser genom så kallade *utestängningsmekanismer*. Exempel på sådana är ”när något blir förbjudet, definieras som sjukt eller inte sjukt, är tradition eller inte tradition, ses som rätt eller fel”. Foucault menar att kunskap står i tät förbindelse med makt, och kunskap bestämmer vad vi säger, sätter gränser för vad vi säger samt för hur vi säger det. Att kunskap kontrollerar människor innebär också att självständiga subjekt inte existerar, varför aktörer inte har någon större roll inom teorin om utestängningsmekanismer (Bergström och Boréus 2012:361).

Utestängningsmekanismerna kan med enkelhet knytas till maktens andra dimension, över dagordningen. Men också till maktens fjärde dimension, om att en diskurs kan framstå som naturlig och oproblematiserad. Den fjärde dimensionen av makt tar, i likhet med Foucault, avstånd från tanken på att makt innehas av ett specifikt subjekt. Utifrån det perspektivet behöver varken A eller B vara medvetna om att någon utövar makt, det kan ske utan att någon av parterna inser det.

I avsnitten vi analyserat utestängs utomeuropeiska förklaringsfaktorer till demokratins framväxt. Detta är som mest manifest när avsnittet som ska handla om koloniala arv inte tar upp dessa förutom i rubriken. Det eurocentriska synsättet

har således makt över dagordningen och bestämmer vad som tas upp. Andra delar av världen utestängs också genom att när de blir omtalade enbart refereras till i förhållande till Europa, utgöra exempel på misslyckad politik, alternativt bli till ytor varpå västliga lösningar kan projiceras för att lösa problem som Europa redan hanterat.

Vad är det då som utestängs i avsnittet som skulle handlat om koloniala arv? Varför hade det varit viktigt att ha med, exempelvis, kolonialism i en genomgång av kapitalismens och demokratins framväxt?

Kolonialism avser att överta främmande landområden, kontrollera och exploatera dem (NE, 2013, Kolonialism). Den europeiska kolonialismen handlade om att med tvång överta land och ekonomier, och om att omstrukturera icke-kapitalistiska systemen ”i syfte att stärka den kapitalistiska utvecklingen i Europa” (Loomba, 2006:34). En avgörande motivation för kolonialismen var att den fungerade ekonomiskt stärkande för kolonialmakterna (NE, 2013, Kolonialism). I samband med omstrukturering av ekonomiska strukturerna hamnade erövrade områden i ett beroendeförhållande gentemot kolonialmakterna. Tillgångar, människor och materiella resurser strömmade mellan kolonierna och kolonialmakter, men det var alltid kolonialmakterna som erhöll vinsterna av flödet (Loomba, 2006:19). Detta gjorde att kolonialismen skapade bristande jämvikt i ekonomin mellan kolonialiserade och kolonialmakter, och kolonialismen blev ett villkor för att den europeiska industrins expansion. Loomba skriver att, följaktligen hade ”övergången till kapitalism i Europa [...] varit en omöjlighet utan den koloniala expansionen” (Loomba, 2006:19). Kolonialismen avser med andra ord inte enbart landerövringar, utan också en del av hur kapitalismen uppstod (Loomba, 2006:34).

I resultatet framgick att en övergripande diskurs behandlade resurser med tonvikt på resursökning och resursfördelning. Kapitalismen förklaras såsom understödjande åt demokratin. Med tanke på att kolonialismen var ett villkor som möjliggjorde den europeiska kapitalismen, hade kolonialismen kunnat vara en del av diskursen. Att relatera till andra områden genom kolonialismen hade minskat det sätt varpå textavsnitten sätter västerländsk historia i centrum för att härleda den europeiska kulturens ursprung. Att ta upp kolonialism hade också kunnat klargöra att rasism är en grundläggande bas på vilken den europeiska historien vilar. I och med att diskursen inte tar upp detta kan vi, i enhetlighet med Foucaults resonemang, hävda att diskursen kontrollerar den sociala praktiken eftersom diskursen begränsar hur vi skulle relatera till demokratins framväxt med utgångspunkt i de undersökta avsnitten.

Ett snartlikt begrepp som går att diskutera för att få klarhet i hur den eurocentriska diskursen påverkar den sociala praktiken är att se till skapandet av subjektpositioner. Detta är av stor relevans eftersom subjektpositioners förhållande till makt blir tydligt beroende på hur ofta, och på vilket sätt, olika grupper kommer till tals i en text, och grupper som inte subjektpositioneras riskerar att uteslutas ur diskursen. I avsnitten återfinns subjektpositionerna ”Europa” och ”koloniala områden”. Europa beskrivs ofta som aktiv spridare av demokrati, medan kolonierna subjektpositioneras såsom historielösa passiva områden dit européerna kom för att inrätta demokratiska eller exploaterande

regimer. Visserligen kan koloniernas historielöshet i texten förklaras med att texten hävdar att demokratis framväxt skedde i Europa, men mot bakgrund av ovan nämnda resonemang om hur viktig kolonialismen var för Europa, så skulle en fylligare beskrivning av "koloniala områden" inte varit ett apart inslag i avsnitten. I de avsnitt vi läst ligger det nära till hands att överväga huruvida eurocentrismen alls inkluderar en fullgod subjektpositionering av "koloniala områden", eller om den främst fokuserar på att subjektpositionera Europa i förhållande till omvärlden.

Genom att både utestänga och undvika att på ett utförligt sätt subjektpositionera "koloniala områden" reproduceras föreställningar i texterna som kan understödja maktordningar. I och med att texterna vi undersökt är delar av en lärobok, och följaktligen av en viktig samhällelig institution, är det av intresse att fråga sig vad produktion av en eurocentrisk hegemoni kan ha för konsekvenser. Denna fråga tar ner diskussionen om möjliga implikationer på den sociala praktiken, till en något mindre övergripande nivå.

Avsnitten vi undersökt är som sagt delar av en lärobok, vilket gör att vi befunnit oss i vad vi kan kalla för en utbildningsdiskurs. Enligt van Dijk är utbildningsdiskursen den näst mest inflytelserika diskursen i samhället efter massmedia, och läroböcker är exempelvis den enda bokläsningen som är obligatorisk (van Dijk, 2008:115). Tillskillnad från Foucault förstår van Dijk makt som ett sätt för grupper att utöva "maktmissbruk" gentemot "passiva subjekt". van Dijks ser därför alltid makt såsom kuvande, och har en låg tilltro till subjektens möjlighet att motstå diskurser (Jørgensen Winther och Phillips, 2000:95). Trots ett distinkt sätt att se på makt har vi funnit honom användbar när han skriver om exempelvis symbolisk makt.

van Dijk definierar *symbolisk makt* som förmånlig tillgång till, eller kontroll över, den allmänna diskursen. Sådan makt innehas bland annat av professorer i och med deras kunskapsresurser. Innehavet av denna kontroll över den allmänna diskursen, innebär kontroll över allmänhetens tankar och därför indirekt kontroll över vad människor vill och gör (van Dijk, 2008:14). Dock menar van Dijk att kontroll över folks tankar är indirekt och inte alltid självklar (van Dijk, 2008:9). Vi vill också poängtera att även vi, såsom studenter, har ett ansvar gentemot rådande kunskapssystem. Detta då vi dagligen reproducerar dessa, och därmed är viktiga delar av utbildningsdiskursen.

Utbildningssektorn är således en viktig institution för produktion eller reproduktion av föreställningar som antingen gynnar eller missgynnar vissa grupper. Läroböcker influerar studenter men de är också viktiga såtillvida att de påverkar de som bedriver undervisning, då undervisningen inte sällan har utgångspunkt i kurslitteraturen. Styrkan i resonemangen om makt och ojämna maktförhållanden är att diskurser kan påverka, och därmed förändra, människors sociala identiteter, handlingar och kunskapssystem. Alltså finns möjligheten till förändring inbyggt i denna logik, i vår vetenskapliga utgångspunkt och i Fairclough (1992:93) resonemang om att kamp inom en diskursordning är en del av hegemonins tillfälliga karaktär.

I enhetlighet med det resonemanget och tidigare observation om undermålig kamp i materialet återoppar vi tydligare diskursiv kamp som utmanar olika

kunskapssyner och ger studenter möjlighet att förkovra sig i ett material som ger en breddad syn på vad som präglade demokratins framväxt. Vi måste ständigt reflektera över vilka perspektiv som premieras i en text och hur texter positionerar sig gentemot sin omvärld.

5.1 Förslag på vidare forskning

Vi trodde i början av skrivandet att vi skulle få användning för Iris Marion Youngs teori om kulturell dominans. Dock insåg vi efterhand att detta var mer problematiskt än vi räknat med. För det första förutsätter användandet av Youngs teori att vi tar del av hur en diskurs påverkar i detta fall dominerade grupper. Alltså hade en analys av den diskursiv praktik och social praktik varit på sin plats. Två dimensioner som vi, i och med vårt fokus på text, berört endast teoretiskt. Vi har heller ingen möjlighet att uttala oss om den dominans som finns i texten också etablerar en kulturell dominans utanför denna. Detta innebär dock inte att teorin om kulturell dominans inte kan vara mycket användbar och vi ser här en gyllene möjlighet till vidare forskning.

Att läromedel är av stor betydelse för inläring och utbildning är det troligen få som emotsäger. Något som också vore relevant att undersöka är i vilken utsträckning som konsumtion av specifika textavsnitt påverkar just studenters uppfattning om verkligheten. I den bästa av världar skulle denna uppsats kunna vara en utgångspunkt för en sådan undersökning.

6 Referenser

- Anderson, Amin, Samir (2009). *Eurocentrism: modernity, religion and democracy: a critique of eurocentrism and culturalism*. 2. ed. New York: Monthly review press
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012) "Diskursanalys" i *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) 3. [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 353-416
- Boréus, Kristina (2006). *Diskrimineringens retorik: En studie av svenska valrörelser 1998-2002*. SOU 2006:52. Stockholm: Fritzes
- Boréus, Kristina (2009). "Makt" i *Politisk teori*. Beckman, Ludvig & Mörkenstam, Ulf (red.). Malmö: Liber AB, s. 114-131
- Chandra Talpade Mohanty (2012). "Med västerländska ögon" i *Postkolonial feminism*. Paulina de los Reyes (red.). Hägersten: Tankekraft förlag. s. 295-324
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity
- Loomba, Ania (2006). *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft
- Neuman, Iver B (2003). *Mening, materialitet, makt*, Studentlitteratur: Lund
- Quijano, Anibal, 2000. "Coloniality of Power, Eurocentrism, and Latin America". *Nepantla: Views from South*. Vol. 1, nr. 3, s. 533-580.
- van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and Power*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Welzel, Christian, (2009). "Theories of Democratization" i Christian W. Haerpfer- Patrick Bernhagen- Ronald F Inglehart & Christian Welzel (Red.). *Democratization*. Oxford: Oxford University Press, s. 74-90.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

Hettne, Björn, "Kolonialism". Tillgänglig:

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/kolonialism>, Nationalencyklopedin.

Hämtdatum: 2013-12-23.

Nationalencyklopedin, "Koherent". Tillgänglig:

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/koherent?i_h_word=koherent. Hämtdatum:

2013-12-18

Nationalencyklopedin, "Naturlig". Tillgänglig:

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/naturlig?i_h_word=naturlig. Hämtdatum:

2013-12-16